

واکاوای علل و عوامل خشونت خانگی علیه زنان و کودکان در ایران

افسانه رحیمی^۱

نادر لطفی صمیمی^۲

n.lotfismimi@yahoo.com

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل

۲- دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه محقق اردبیلی

چکیده:

خشونت خانگی علیه زنان و کودکان یکی از مسائل اجتماعی شایع و با قدمت جامعه است. پیشگیری، کاهش و کنترل این معضل اجتماعی نیازمند شناسایی زمینه‌های اصلی اجتماعی آن است. خشونت علیه این دو قشر به عنوان یکی از آسیب‌ها و معضلات اجتماعی در بیشتر جوامع مطرح می‌باشد. عوامل مختلف و متنوعی در پدید آمدن خشونت علیه زنان و کودکان تأثیرگذار هستند. متأسفانه در جامعه ما مسئله همسر و کودک‌آزاری دارای سابقه‌ای طولانی است این موضوع ضرورت طرح و توجه به مشکل، چاره‌اندیشی و تدبیر برای مواجهه با آن را اجتناب‌ناپذیر می‌کند. بدون شبهه تدوین، تصویب و اجرای قوانین مدنی مطلوب در زمینه حمایت از حقوق زنان و کودکان و برخورد قانونی مناسب با اعمال خشونت در خانواده می‌تواند اقدام مهمی جهت پیشگیری از خشونت علیه زنان و کودکان به‌شمار رود. بر این اساس هدف از انجام این پژوهش شناسایی نقش انواع منابع در وقوع خشونت علیه زنان و کودکان در خانواده و ارائه راهکارهای لازم برای رفع یا کاهش آن است.

کلیدواژه‌گان: خشونت- خشونت خانگی- زنان- کودکان- قوانین

۱- مقدمه:

۱-۱- بیان مسئله:

علل عمده خشونت‌های خانوادگی فشارهای روحی است. خانواده‌هایی که در سطح بالائی فشارهای روحی را تجربه می‌کنند، احتمالاً رفتار خشونت آمیز زیادتری دارند. فشارهای روحی عمدتاً ناشی از شمار زیاد فرزندان و افراد تحت تکفل، مشکلات اقتصادی مانند از دست دادن شغل یا عدم توانائی در پرداخت بدهی، مرگ فرزندان یا فرزندان و نازائی می‌باشد. عامل دیگر در پرخاشگری خانوادگی توزیع نابرابر قدرت در میان زوجین است. خانواده‌هایی که تصمیماتشان را با مشارکت همه اعضای خانواده از راه بحث و گفتگو اتخاذ کنند، کمتر پرخاشگری و خشونت را تجربه می‌کنند و سرانجام وجود این باور فرهنگی که مردان باید سخت و خشن و زنان باید ظریف و مهربان و مراقب باشند، سبب تحریک مردان به رفتار پرخاشگرانه و خشونت آمیز نسبت به زنان و فرزندان می‌شود. (احمدی، ۱۳۸۲: ۱۴۲) خشونت علیه زنان در طول تاریخ جوامع بشری به اشکال و انواع گوناگون وجود داشته است. پدیده دردناک خشونت علیه زنان در ابعاد مختلف آن سلامت جسم و روان زنان را به خطر می‌اندازد و حقوق انسانی آنان را مورد تجاوز قرار می‌دهد. خشونت علیه زنان پدیده‌ای است که در آن زن به خاطر جنسیت خود و به علت صرفاً زن بودن مورد اعمال زور و تزییع حق از سوی جنس مخالف قرار می‌گیرد. به طور کلی هر نوع عمل یا رفتاری که به آسیب جسمی، جنسی و روانی یا محرومیت و عذاب زن منجر شود خشونت علیه زنان گفته می‌شود. تهدید به چنین اعمال و رفتاری، محرومیت از آزادی به اجبار یا به اختیار، اعم از زندگی شخصی و یا جمعی نیز جزء خشونت

علیه زنان می باشد. بسیاری از روانشناسان در بررسی این پدیده، نوع تقسیم و توجه به نقش های جنسیتی و همچنین جامعه پذیری را ذکر کرده اند. این رخداد ناگوار به حدی رشد یافته که این موضوع نقض آشکار حقوق انسانی در سراسر جهان تلقی می شود. کودک در فرهنگ ملی و دینی ما هدیه ای الهی است که محبت، ملامت، مراقبت، رشد و تعالی او وظیفه خانواده است. اما اینکه برخلاف این تلقی فرهنگی، کودک در خانواده و جامعه از سوی والدین و سایرین مورد آزار و اذیت قرار می گیرد، نشان از یک مسئله و مشکل اساسی دارد. (پورناجی، ۱۳۷۹: ۳۸) خشونت در ابعاد دیگری علیه کودکان از قبیل خشونت جسمی، جنسی و روانی، اجتماعی و اقتصادی اعمال می شود که می تواند باعث ایجاد و بروز پرخاشگری، نداشتن اعتماد به نفس و تزلزل شخصیتی و احساس بی هویتی در مراحل مختلف زندگی آنان شود.

۲-۱- روش تحقیق:

تحقیق به روش مطالعه اسنادی، کتابخانه ای و جستجوی اطلاعات از منابع مختلف مکتوب و دیجیتالی است که به صورت توصیفی - تحلیلی صورت گرفته است.

۳-۱- پیشینه تحقیق:

- کار، مهرانگیز» (۱۳۷۷) بررسی خشونت علیه زنان در قوانین ایران جنس دوم، گردآورنده: نوشین احمدی خراسانی، جلد اول، تهران: نشر توسعه.

- فتاحی مفرح، مریم (۱۳۷۹)، بررسی وضعیت خشونت علیه زنان، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: باقر ساروخانی، تهران: دانشکده علوم اجتماعی.

- قاضی طباطبائی و همکاران، (۱۳۸۰)، طرح ملی بررسی خشونت خانگی علیه زنان در کشور 28 مرکز استان، مرکز مشارکت زنان و معاونت اجتماعی وزارت کشور، تهران، طرح تحقیقاتی امور بانوان: مرکز مشارکت امور بانوان

- سازمان جهانی بهداشت (۱۳۸۰)، خشونت علیه زنان، ترجمه شهرام رفیعی فر و سعید پارسی نیا، تهران: تندیس.
- مقاله زمینه های اجتماعی خشونت خانگی علیه زنان، نوشته شیرین یکه کار که در پاییز ۱۳۹۸ در دوره ۸ شماره ۳ فصلنامه مددکاری اجتماعی به چاپ رسیده است.

- مقاله خشونت خانگی علیه زنان در ایران نوشته میلاد جهانی جناقرد در دوره چهارم و شماره یازدهم فصلنامه علمی - حقوقی قانون یار به چاپ رسیده است.

۴-۱- ضرورت و اهمیت تحقیق:

از آنجائی که زنان به عنوان ستون خانواده محسوب می شوند و هرگونه آسیب دیدگی آنان موجب تزلزل بنیان خانواده خواهد شد. از طرفی خشونت علیه زنان امری پنهان است، زیرا بسیاری از زنان در جوامع مختلف به دلایلی همچون مجازات سخت و عدم حمایت های قانونی از ابراز آن خودداری می کنند. خشونت علیه زنان مرز نمی شناسد، محدود به جوامع عقب مانده نیست. در همه جای دنیا زنان کم و بیش مورد انواع خشونت های جسمی، جنسی و کلامی واقع می شوند. تأثیری که خشونت بر روی زن می گذارد، بیش از آنکه جسم وی را بخراشد روحش را جریحه دار می کند و از او موجودی بی اراده و منفعل می سازد. همچنین از آنجا که کودکان و نوجوانان در آینده به عنوان بزرگسالان و آینده سازان جامعه مطرح هستند و برای برخورداری از یک جامعه سالم و پویا در آینده نیازمند به تربیت و پرورش کودکان و نوجوانان سالم در زمان فعلی می باشیم و نظر به اهمیت سلامت جسمانی و روانی کودکان و نوجوانان لازم است تا نسبت به شناسایی علل و عواملی

که موجب از بین رفتن این سلامتی می شوند اقدام به عمل آید. نتایج تحقیقات و پژوهش های مختلف گواه این موضوع است که کودکان و نوجوانانی که در معرض خشونت هستند و بر روی آنها خشونت اعمال می گردد، در بزرگسالی علاوه بر دارا بودن اختلالات شخصیتی و روان پریشی، به جرائم مختلفی از قبیل جرائم جنسی و ... دست می زنند.

۲- بحث:

۲-۱- تعاریف:

۲-۱-۱- تعریف خشونت:

معمولاً خشونت یک مفهوم و کلمه عربی است که در لغت خشن شدن، درشت شدن و ضد نرمی گویند. رساندن آسیب یا هر نوع ضرری به دیگران را خشونت میگویند (مرندیان، ۱۳۹۰: ۲۴) خشونت، رفتار فیزیکی یا کلامی که به منظور آزار رساندن به دیگران انجام می گیرد خشونت یک نوع رفتار است. خشونت رفتار عمدی به حساب می آید. (لاکمن وهمکاران، ۱۳۸۶: ۱۸) خشونت عبارت است از هر گونه فعل یا ترک فعل که کرامت انسانی و یا تمامیت جسمانی و روانی فرد را خدشه دار سازد. از نظر سازمان بهداشت جهانی، خشونت عبارت است از کاربرد عمدانه نیرو یا قدرت بدنی از حیث اجبار یا تهدید یا ارباب خود و دیگر اشخاص اعم از گروه ها و مجامع و بلکه جامعه است که می تواند تا نقض عضو و آسیب روانی و مرگ شخص و افراد نیز پیش رود. این خشونت ریشه در نظام اجتماعی دارد و اشخاص صرفاً کارگزاران منویات فرهنگی آن به شمار می آیند. خشونت از این نگره در سه مقوله معطوف به خود، معطوف به دیگری و معطوف به جامعه دسته بندی میشود که با اهداف اقتصادی و سیاسی و اجتماعی صورت می گیرد و دارای جوانب جسمی، جنسی، روانی و حمایتی است. (محمدی اصل، ۱۳۸۵: ۲۶)

۲-۱-۲- معنای اصطلاحی خشونت:

تعاریف متعددی از خشونت ارائه شده است اما کمتر تعریفی از آن وجود دارد که جامع باشد، و تمامی جنبه های خشونت را در بر گرفته باشد. به عنوان مثال مرکز کنترل بیماری و پیشگیری، خشونت را اینگونه تعریف می کند: صدمه ای که به طور عمدی وارد شده باشد که شامل ضرب و جرح و همچنین دخالت های قانونی و آسیب به خود می شود. سازمان بهداشت جهانی، خشونت را تحت عنوان استفاده عامرانه از نیروی جسمی یا قدرت، به صورت تهدید آمیز یا واقعی علیه خود، دیگری یا گروه یا جامعه ای، که موجب مصدومیت، مرگ، آسیب روانی، عقب افتادگی رشد یا محرومیت می شود یا احتمال این رخدادها بسیار بالا می برد، گزارش جهانی خشونت و سلامت ۲۰۰۲ نیز خشونت را اینگونه تعریف کرده است: استفاده عمدی از قدرت و یا نیروی فیزیکی، تهدید و یا استفاده واقعی از نیروی فیزیکی علیه کودک، توسط یک فرد و یا یک گروه، که یا به صورت عملی به سلامتی، حیات، رشد و همچنین عزت نفس کودک به صورت بالفعل و یا بالقوه صدمه بزند و یا احتمال ایجاد صدمات بعدی را افزایش دهد. متأسفانه کنوانسیون حقوق کودک که از جمله مهمترین اسناد حمایتی در حوزه حقوق کودکان می باشد، خشونت را تعریف نکرده است، و تنها در ماده ۱۹ به ذکر مصادیق آن پرداخته است.

۲-۱-۳- تعریف خشونت خانوادگی:

بر طبق تعریف «لانکاشایر کنسابلاری» خشونت خانوادگی عبارت است از هر نوع ارتکاب به رفتار تهدیدآمیز، خشونت یا بدرفتاری روانی، جسمی، مالی یا عاطفی میان بزرگسالانی که اکنون زوج یکدیگر یا جزء اعضای خانواده اند یا در گذشته چنین بوده اند.» صرف نظر از جنسیت شان خشونت خانوادگی به شمار می آید. با توجه به آمارهای سازمان بهداشت جهانی (WHO) تقریباً یک سوم زنان ۱۵ تا ۴۹ ساله، خشونت از سوی شریک زندگی را گزارش می دهند. در ایران هم در سال ۱۴۰۰، تقریباً ۷۵ هزار زن و کودک ایرانی به دلیل آسیب های جسمی ناشی از خشونت خانگی به پزشکی قانونی مراجعه کرده اند؛ البته به نظر

می‌رسد که آمار واقعی، بسیار بیشتر باشد. گاهی اوقات خشونت خانگی در دوران بارداری شروع می‌شود یا افزایش می‌یابد. خشونت سلامت مادر و جنین را به خطر می‌اندازد. این خطر پس از تولد نوزاد هم ادامه دارد. (جهانی، ۱۳۹۹: ۸۹۷)

۲-۱-۴- انواع خشونت خانگی:

خشونت در خانه انواع و اقسام زیادی دارد که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

۲-۱-۴-۱- خشونت جسمی:

ضرب و شتم، مشت زدن، لگد زدن، هل دادن، خفه کردن، زخمی کردن، سوزاندن، کشیدن مو و حتی تهدید به حمله فیزیکی خطرناک‌ترین خشونتی است که ممکن است اعضای خانواده تجربه کنند. همچنین زندانی کردن، جلوگیری از دسترسی به نیازهای اولیه مثل تغذیه و بهداشت و آسیب زدن به وسایل خانه یا حیوانات خانگی هم در دسته خشونت‌های فیزیکی یا جسمی قرار می‌گیرند.

۲-۱-۴-۲- خشونت روانی:

خشونت روانی، شایع‌ترین خشونتی است که در بین اعضای خانواده مشاهده می‌شود. از مصادیق این خشونت می‌توان به توهین، تحقیر، فحاشی، شک و تخریب شخصیت اشاره کرد. این نوع خشونت فشار زیادی به قربانی وارد می‌کند و حتی ممکن است او را به سمت مصرف مواد مخدر یا خودکشی سوق دهد.

۲-۱-۴-۳- خشونت عاطفی:

در این نوع خشونت، فرد آزارگر با انجام ندادن یک کار مشخص به عضو دیگر خانواده آسیب می‌زند. به عنوان مثال، با بی‌اعتنایی، عدم برقراری رابطه جنسی و بی‌توجهی به نیازهای عاطفی طرف مقابل سعی می‌کند او را تحت فشار قرار دهد.

۲-۱-۴-۴- خشونت اقتصادی:

از مصادیق خشونت اقتصادی می‌توان به کنترل درآمدهای قربانی، محدود کردن دسترسی به پول و جلوگیری از اشتغال زنان اشاره کرد. فروختن لوازم منزل برای تهیه موارد غیرضروری مثل نوشیدنی‌های الکلی و مواد مخدر هم خشونت اقتصادی در نظر گرفته می‌شود.

۲-۱-۴-۵- خشونت اجتماعی:

این نوع خشونت غالباً خود را به شکل محدودیت خروج از منزل، محدودیت ارتباط با اعضای خانواده و دوستان و کنترل رفت و آمدها نشان می‌دهد. کنترل افکار و احساسات و زیر سوال بردن علایق و اعتقادات فرد را هم می‌توان جزء خشونت‌های اجتماعی دسته‌بندی کرد. حتی اگر کودک مورد آزار قرار نگیرد، مشاهده خشونت برای او مضر است. کودکانی که در چنین خانواده‌های پرتنش بزرگ می‌شوند، بیشتر از سایر کودکان در معرض سوء استفاده و مشکلات رفتاری قرار دارند. (ر.ک: سایت هنر زندگی)

۲-۲- خشونت خانگی علیه زنان:

خشونت در محیط خانه ممکن است برای هر کسی اتفاق بیفتد، اما اغلب زنان درگیر آن می‌شوند. احتمال دارد تشخیص خشونت خانگی آسان نباشد. در حالی که بعضی از روابط از ابتدا با توهین و آزار و اذیت همراه است، این مشکل اغلب به صورت نامحسوس شروع شده و با گذشت زمان بدتر می‌شود.

۲-۲-۱- دلایل اعمال خشونت خانگی علیه زنان:

۲-۲-۱-۱- سابقه خشونت در خانواده:

تحقیقات بیانگر آن است که بسیاری از افراد پرخاشگر در دوران کودکی از سوی والدین خود مورد آزار و اذیت قرار گرفته‌اند و این عمل به عنوان یک رفتار مناسب در ذهن آن‌ها حک شده است. به عبارت دیگر، خشونت یک رفتار اکتسابی است که شخص آن را یاد گرفته و به نسل بعد منتقل می‌کند.

۲-۲-۱-۲- تبعیض جنسیتی:

در سیستم‌های مردسالار احتمال خشونت علیه زنان بیشتر است. در چنین جوامعی کودکان هم از زندگی والدین خود الگو می‌گیرند و با همین باور زندگی زناشویی خود را شروع می‌کنند. در جوامع سنتی و کشورهای در حال توسعه ممکن است خشونت‌ورزی با زنان با بیان اینکه زن با رفتار خود حیثیت همسرش را خدشه‌دار کرده است، توجیه شود.

۲-۲-۳- عوامل اقتصادی:

زنانی که در فقر به سر می‌برند، بیش از سایر زنان خشونت خانگی را تجربه می‌کنند. به نظر می‌رسد که احساس بی‌کفایتی و ناامیدی ناشی از فقر باعث اختلافات زناشویی می‌شود که این امر در نهایت می‌تواند به خشونت ختم شود.

۲-۲-۴- استفاده از مواد مخدر و نوشیدنی‌های الکلی:

گاهی اوقات، شوهر به دلیل ارتباط با افراد نابهنجار به مصرف الکل و مواد مخدر روی می‌آورد که همین موضوع زمینه‌ساز نزاع و درگیری در محیط خانه می‌شود. تحقیقات در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که مصرف الکل با بدرفتاری با همسر مرتبط است و زنانی که با مصرف‌کنندگان الکل زندگی می‌کنند، بیش از دیگران در معرض خشونت قرار دارند.

۲-۲-۵- خصوصیات شخصیتی:

مطالعات نشان می‌دهد که بعضی از خصوصیات شخصیتی در مردان آزارگر بیشتر دیده می‌شود، از جمله: عزت نفس پایین، احساس ناامنی، افسردگی، وابستگی هیجانی و اختلال شخصیت.

۲-۲-۶- تأثیر رسانه‌های گروهی:

نمایش تصاویر خشونت‌آمیز در رسانه‌ها باعث ترویج خشونت علیه زنان می‌شود که این امر می‌تواند هم سلامت زنان و هم سلامت سایر اعضای خانواده را تحت تأثیر قرار دهد.

۲-۲-۷- ضعف قانون:

وجود خلاهای قانونی در مورد برخورد با همسرآزاری و نحوه حمایت از زنان خشونت دیده احتمال بروز این مشکل را در محیط خانواده افزایش می‌دهد. وقتی تعریف واضح و روشنی در مورد خشونت علیه زنان وجود نداشته باشد، نمی‌توان برای پیشگیری و برخورد با آن کار موثری انجام داد. جهانی، ۱۳۹۹: ۸۹۹ و ۹۰۰

۲-۳- خشونت خانگی علیه کودکان:

تهدید یا استفاده واقعی از نیروی فیزیکی علیه کودک توسط یک فرد یا گروه که به صورت عملی به سلامت، حیات، رشد و عزت نفس کودک آسیب بزند یا احتمال ایجاد صدمات بعدی را افزایش دهد، تعریفی است که سازمان جهانی بهداشت از کودک‌آزاری ارائه می‌دهد. بیشتر کودکان به طور طبیعی محیط خانه را پناهگاه خود دانسته و به والدین و نزدیکان خویش اعتماد دارند؛ اما شواهد نشان می‌دهد که بیشتر موارد، کودک‌آزاری از سوی اعضای خانواده یا سایر آشنایان انجام می‌شود. خشونت‌تی که در خانه و توسط نزدیکان کودک صورت می‌پذیرد، از آزار آنها در دیگر محیط‌ها و توسط سایر اشخاص مخرب‌تر

است؛ چون کودک متوجه می‌شود که حتی نمی‌تواند به والدین و نزدیکان خود اعتماد کند. علیرغم گستردگی این مشکل، پژوهشگران معتقدند که کودک‌آزاری معمولاً مخفی می‌ماند، گزارش نمی‌شود و بسیار کمتر از آنچه که هست ثبت می‌شود. دلایل کودک‌آزاری خشونت علیه کودکان دلایل زیادی دارد که شناخت دقیق آن‌ها می‌تواند به مقابله با این مشکل کمک کند. مطالعه جهانی در زمینه کودکان و خشونت نشان می‌دهد که آزار جسمی، جنسی و همچنین بهره‌کشی از کودکان و نادیده گرفتن آنها و دیگر اشکال خشونت در تمام جوامع دنیا وجود دارد. امروزه خشونت علیه کودکان در خانواده یکی از مهم‌ترین و چالش‌انگیزترین مصادیق نقض حقوق بشر است. از مشکلات پیش روی مقابله با خشونت علیه کودکان بخصوص خشونت‌های خانگی، عدم گزارش و پنهانی بودن اغلب آنهاست. زیرا به دلیل تفکیک بین حوزه خصوصی و عمومی و عدم دسترسی شفاف و همه‌جانبه دستگاه‌های عمومی به حوزه خصوصی افراد و هم‌چنین به دلیل وابستگی عاطفی کودک به والدین خود بسیاری از مسائل مربوط به کودکان در حوزه خانواده از چشم حامیان حقوق کودک مخفی می‌ماند. علی‌رغم ترس از آبروریزی، از بین رفتن حیثیت خانوادگی و به همراه داشتن خشونت‌های شدید تر و حتی مرگ بیشتر وجود دارد.

۲-۳-۱- دلایل اعمال خشونت خانگی علیه کودکان:

۲-۳-۱-۱- ناآگاهی والدین:

فرزندپروری یک مهارت مهم است که برای آن باید آموزش دید. والدین خوب و کارآمد، والدینی هستند که مهارت‌های مهم زندگی را آموخته و دانش کافی برای فرزندپروری را کسب کرده‌اند. این امر به قدری مهم است که بی‌توجهی به آن را می‌توان منشأ بسیاری از خشونت‌ها دانست. اگر دلایلی مثل مشکلات حاد روانی را کنار بگذاریم، در بیشتر موارد خشونت‌هایی که توسط والدین یا سرپرستان کودک صورت می‌پذیرد، از نادانی و بی‌اطلاعی از روش‌های درست فرزندپروری ناشی می‌شود. بسیاری از والدین با شیوه‌های تربیتی درست آشنا نیستند و از سوی دیگر در مورد اثرات جبران‌ناپذیر خشونت‌ورزی نسبت به کودکان آگاهی کافی ندارند؛ در نتیجه، تنبیه بدنی کودک یا تهدید او را برای تربیت مجاز می‌دانند.

۲-۳-۱-۲- مشکلات اقتصادی:

یکی از آثار مخرب فقر و عدم دسترسی به نیازهای اولیه، ایجاد حس پرخاشگری در افراد و تنش در محیط خانواده است که این امر می‌تواند رابطه والدین یا سایر سرپرستان را با کودک تحت تاثیر قرار دهد. مشکلات اقتصادی مناسبات خانوادگی را بر هم می‌زند و خانه را که باید پناهگاه امنی برای همه اعضای خانواده باشد، به یک محیط خشونت‌زا تبدیل می‌کند. در خانواده‌هایی که با فقر و تنگدستی دست و پنجه نرم می‌کنند، احتمال بهره‌کشی از کودک و واداشتن او به کار بیشتر است.

۲-۳-۱-۳- مشکلات خانوادگی:

شواهد حاکی از آن است که در خانواده‌های پرتنش احتمال خشونت‌ورزی نسبت به کودکان بیشتر است. طلاق والدین و پرجمعیت بودن خانواده از عوامل موثر در بروز خشونت علیه کودکان به شمار می‌روند.

دعوی والدین یا منازعات سایر بزرگسالان خانواده، خطر رفتار خشونت‌آمیز آن‌ها را با کودکان افزایش می‌دهد. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که بین خشونت علیه زنان و خشونت علیه کودکان رابطه مستقیمی وجود دارد و خشونت میان اعضای خانواده احتمال بدرفتاری با کودکان را دو برابر افزایش می‌دهد.

۲-۳-۱-۴- بی‌اعتنایی به ارزش‌های معنوی و اخلاقی:

نادیده گرفتن ارزش‌های اخلاقی، میزان وفاداری همسران را نسبت به هم کم کرده و بنیان خانواده را سست می‌کند که در اثر آن کودکان در حاشیه قرار می‌گیرند و از میزان توجه والدین به آن‌ها کاسته می‌شود. بی‌توجهی به کودک یکی از اقسام کودک‌آزاری است که می‌تواند زمینه‌ساز سایر خشونت‌ها باشد.

۲-۳-۱-۵- اعتیاد و بیماری‌های روانی والدین:

اعتیاد به مواد مخدر، روان‌گردان‌ها و الکل شخصیت افراد را متزلزل می‌کند. والدینی که دچار این مشکلات می‌شوند، از عهده نقش‌ها و وظایف خود که یکی از آن‌ها تربیت کودکان است، برنمی‌آیند. تحقیقات نشان می‌دهد که بین مصرف مواد مخدر و آزار کودکان ارتباط وجود دارد و کودکان دارای سرپرست معتاد نسبت به سایر همسالان خود غمگین‌تر و کم حرف‌تر هستند؛ همچنین احتمال اینکه هنجارشکنی کنند یا از خانه و مدرسه فرار کنند، بیشتر است که همین امر می‌تواند آن‌ها در معرض خشونت بیشتر قرار دهد. (انصاری، ۱۳۹۶: ۱۷)

۳-۲-۲- انواع خشونت خانوادگی علیه کودکان:

۳-۲-۲-۱- خشونت جسمی:

خشونت جسمی یکی از آشکارترین شکل‌های خشونت است که ممکن است بر کودک صورت گیرد هرگونه احترام فیزیکی که با هدف آزار رساندن یا کنترل وی مورد اجرا قرار گیرد در این بخش جای می‌گیرد. که اشکال مختلف آن شامل شلاق زدن، بستن کودک باطناب، سوزاندن آنان با آبجوش یا مایعات داغ و تکان دادن شدید می‌باشد.

۳-۲-۲-۲- خشونت جنسی:

کودک‌آزاری جنسی، درگیر کردن کودک در رابطه جنسی است که کودک از نظر رشدی قادر به تشخیص و درک آن و رضایت دادن آگاهانه کودک نیست. این ارتباط جنسی بین کودک و یک بزرگسال است که از نظر سنی یا رشدی در مقام مسئولیت، اعتماد یا قدرت قرار دارد. بنابراین در آزار جنسی شخص آزار دهنده یک فرد ثابت است و این عمل در طول مدت زمان تکرار می‌گردد... (رئیس، ۱۳۹۱: ۳۷)

۳-۲-۲-۳- غفلت بی‌توجهی:

غفلت یا مصاحبه عبارتست از عدم فراهم آوردن احتیاجات غذایی، پوششی، مسکن، بهداشت و مراقبت‌های پزشکی و تحصیلی و غفلت در همه خانواده‌ها وجود داشته ولی اغلب در خانواده‌های کم درآمد مشاهده می‌گردد.

۳-۲-۳- نقش عمده رسانه‌ها در بروز خشونت رفتاری در کودکان:

هر آنچه در تلویزیون و هر رسانه دیداری دیگری با محتوای خشونت آمیز دیده میشود اثرگذار است و بازخورد خود را به صورت مکانیکی در کودک و نوجوان خواهد داشت. خشونت غریزی و فیزیولوژیک به لحاظ پزشکی شناخته شده است و شامل بیماری‌ها و اختلالات ژنتیکی است خشونت از بعد روانشناسی و اجتماعی یک پایه در مسایل فردی و یک پایه در اجتماع دارد و به عبارت دیگر عوامل محیطی نقش تأثیرگذاری در خشونت دارند. منابع تربیتی که برای کودک مطرح میشود برای فرزند اول بین 30 تا ۳۵ درصد است و برای فرزند دوم 10 تا 15 درصد کاهش می‌یابد. اما اگر همسالان یکی از مهمترین منابعی است که می‌تواند بر رفتار کودک از جمله خشونت تأثیرگذار باشد. الزاماً نمیتوان یک رابطه علمی علت و معلولی مشخص میان رسانه و خشونت قائل شد اما تأثیر رسانه اعم از تلویزیون، موبایل، که انتظار انتخاب درست در سن کودکی و نوجوانی وجود ندارد شخص نیازمند است که محتوای کنترل شده و استانداردی در اختیار داشته باشد و تحقیقات ثابت کرده کودکی که تلویزیون نگاه میکند با دیگران ارتباط ندارد بنابراین چون با محیط و انسانهای دیگر تعامل ندارد رفته افسرده می‌شود. (حسینی مقدم، ۱۳۹۱: ۱۲)

۳-۲-۳- دیدگاه روانشناسی خشونت علیه کودکان:

یکی از مهمترین پیامدهای خشونت خانوادگی ایجاد حس ناامنی در کودکان است در صورتی که ما برای یک زندگی خوب نیاز به امنیت داریم. کودکان بیش از آنچه که والدین تصور می کنند؛ توانایی تشخیص درک و تشخیص احساسات خوب و بد را دارند و تمامی رفتارهای والدین بر روح و روان آنها تأثیرگذار است؛ حدود خشونت علیه کودکان در خانواده از محروم ساختن کودک از غذا، لباس، سرپناه و محبت والدین تا مواردی که در آن کودکان از نظر جسمی توسط یک فرد بالغ آزار و بدرفتاری قرار می گیرند گسترده است. رفتارهای پرتنش و خشونت آمیز والدین سبب شده تا این افراد در بزرگسالی با مشکلات روانی جدی روبه رو شوند. روانشناسان بیان داشتند نتیجه عصبانیت والدین در مقابل کودکان باخت است. و ضررهای بسیاری دارد که ممکن است در آینده در روی شخصیت کودکان تأثیر گذار باشد. وی بیان کردند چنانچه در زمان کودکی بتوانیم رفتارهای خود کنترلی داشته باشیم و خشم خود را در برابر کودکان مهار کنیم قدمی مثبت در جهت شکل گیری شخصیت آینده اوست. بررسی مضرات خشم والدین و تأثیر رفتار خشونت آمیز با کودکان می تواند به شما کمک کند که برای کنترل خشم خود به راهکارهایی بیاندیشد و اگر فرد فکر کند که رفتار خشونت آمیزش آینده فرزندش را به خطر می اندازد باید به یک مشاور مراجعه کرده تا شاهد جامعه سالم باشیم. (...بی سانت، ۲۰۱۵: ۴۲)

۴-۲- موارد مشترک خشونت علیه زنان و کودکان:

با بررسی علل خشونت های اعمال شده علیه زنان و کودکان به این نتیجه می توان رسید که ریشه برخی از آنها مشترک است که از آن میان می توان به مشکلات اقتصادی، مشکلات روحی - روانی، اعتیاد به مواد مخدر و الکل، تأثیر شبکه های ماهواره ای و مجازی و سابقه خشونت خانوادگی اشاره کرد و از موارد خشونت های مشترک نیز می توان خشونت های جسمی، جنسی، عاطفی و روانی را عنوان نمود.

۵-۲- خشونت در اسلام:

انسان در جایگاه مهمترین موجود نظام آفرینش هم از لحاظ جسمانی و هم فیزیکی و هم از لحاظ ابعاد روحی و غیر فیزیکی قابل مطالعه است و میتواند شاخصی برای سنجش ادیان باشد. اهمیت و جایگاه کرامت انسانی در هر مکتبی به اندازه میزان ارزشی است که آن مکتب یا دین برای انسانها قابل می باشد. یک نظریه قابل تاکید اسلام است و آن اینست که خداوند روح خودش را در انسان دمیده است زیرا که انسان دارای دو بعد است یک بعد آن الهی و رو به سوی معنویت و جزء ذات و ماهیت اوست پس موجودی که نیمه آن الهی است چه رفتاری می توان با او داشت تکریم کرامت و نفی خشونت که اسلام مد نظر خوددارد و امام علی(ع) پایبند آن می باشد و جامعه عمل می پوشاند نگرش و رفتاری است متناسب با او در شأن موجودی که نفخه الهی در او دمیده شده و نیمی از وجود او روح خداوند تعالی است. نفی خشونت و خونریزی در اسلام و خطیر شمردن این امر در عظمت شأن و کرامت والای انسان ریشه دارد که میتواند عشق و محبت ریشه دار همراه با تکریم در نوع نگاه به انسانها ایجاد گردد. (نوروزیان، ۱۳۸۶: ۱۶)

۱-۵-۲- احادیثی منقول در مورد خشونت:

امام علی علیه السلام: خشونت، زبان نادانی است... (غررالحکم: ح ۷۶۱۳)

امام علی علیه السلام: مؤمن، در دینش نیرومند است، نه درشت خوی است و نه خشن. (الکافی، ج ۲: ۲۱۰)

امام رضا(ع): درشت خوی و خشن مباح که مردم، نزدیک شدن به تو را ناخوش داشته باشند (تحف العقول: ۳۰۳)

۳- نتیجه گیری:

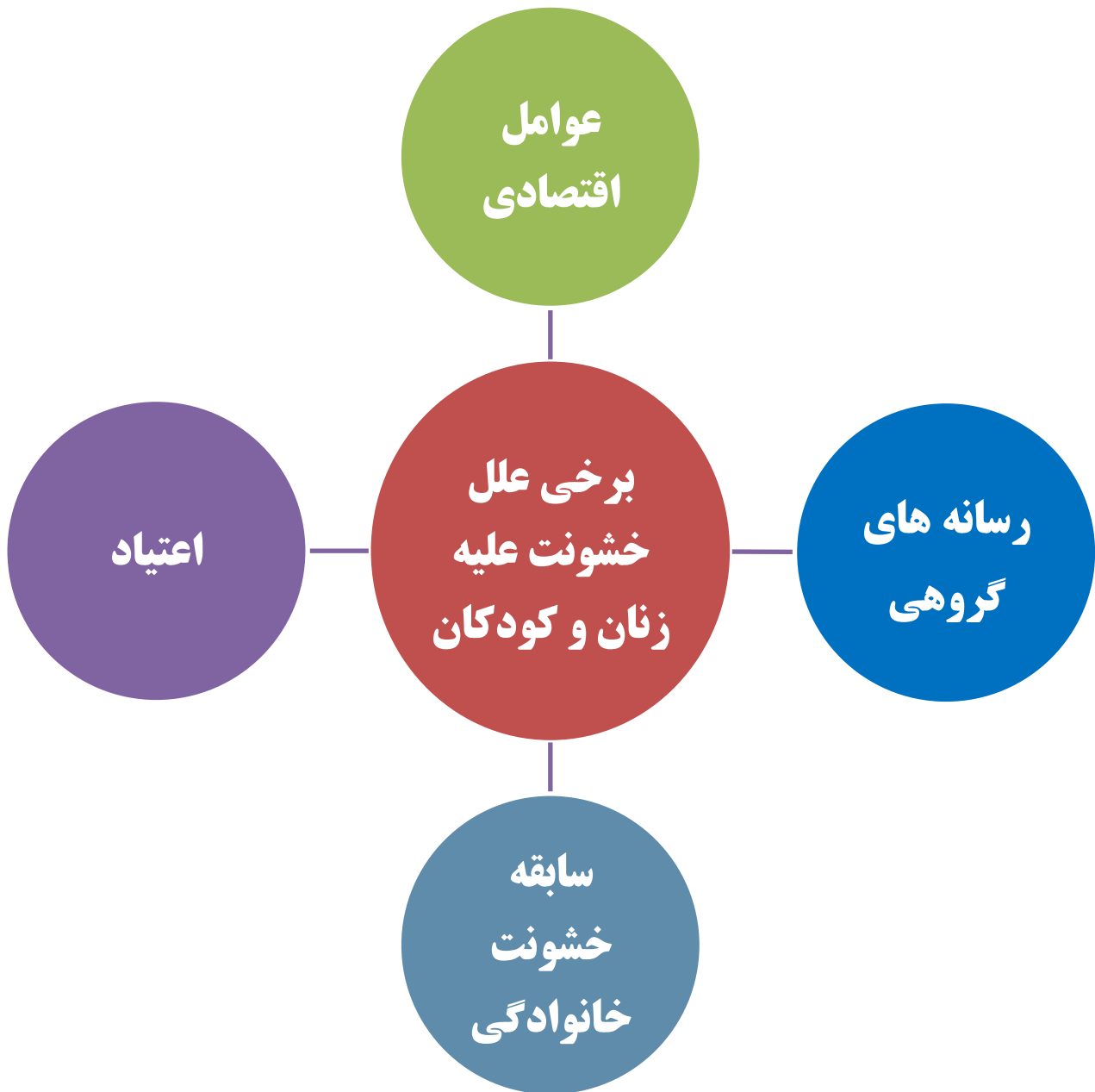
خشونت خانگی یا همان بدرفتاری و ارتکاب عمل تهدیدآمیز، نتیجه کشمکش و برخوردهای ناصحیح و غیر اصولی بین اعضای خانواده است که معمولاً قربانیان آن زنان و کودکان هستند. ضعف یا نبود حمایت اجتماعی خانواده و دوستان، حمایت قانون،

منابع اقتصادی و منابع فردی می تواند در ایجاد و تشدید خشونت خانگی علیه زنان مؤثر باشد. کودکان نیز به عنوان ضلع سوم مثلث خانواده از مهم ترین سرمایه های جوامع بشری به شمار می روند. پیشرفت، تعالی و تکامل جوامع درگرو کودکان پویا، سالم و بانشاط است؛ اما در بسیاری از جوامع از جمله کشور ما این موجودات معصوم هم از آسیب های خشونت خانگی در امان نیستند. مشکلات اقتصادی و روحی - روانی، اعتیاد به مواد مخدر و الکل، تأثیر شبکه های ماهواره ای و مجازی و سابقه خشونت خانوادگی از جمله علت های ظهور و بروز خشونت های خانگی است و خشونت های جسمی، جنسی، عاطفی و روانی را از موارد خشونت های مشترک بین زنان و کودکان عنوان نمود. در برخی موارد نقص در مواد قانونی و ابهام در تعریف حقوقی خشونت خانگی، دشوار بودن اثبات آن و کمبود اطلاع رسانی در خصوص منابع حمایت رسمی موجب تداوم خشونت و تضییع حقوق زنان و کودکان در بستر خانواده است.

نمودار خشونت های مشترک علیه زنان و کودکان در خانواده

نمودار برخی از علل و عوامل خشونت علیه زنان و کودکان در خانواده

منابع:

۱. ابن ابیطالب، ع. (ع) غررالحکم، گردآورنده: مهدی رجایی، قم، انتشارات دارالکتاب الاسلامی، قم، ۱۴۱۰هـ.
۲. ابن شیععه، ح.، تحفالعقول، محقق: صادق حسن زاده، قم، انتشارات آل علی (ع)، ۱۳۸۲.
۳. احمدی، ح.، جامعه شناسی انحرافات، تهران، سمت، تهران، ۱۳۸۲.
۴. انصاری، ا.، "بررسی رابطه خشونت علیه کودکان و میزان رفتار پرخاشگرایانه آنان در آینده"، پایان نامه، دانشگاه آزاد اسلامی گچساران، ۱۳۹۶.
۵. پورناجی، ب.، "مرگ خاموش، نگاهی به پدیده کودک آزاری"، چاپ اول، انتشارات همشهری، تهران، ۱۳۷۹.
۶. جهانی، م.، "خشونت خانگی علیه زنان در ایران"، فصلنامه علمی - حقوقی قانون یار دوره چهارم، شماره یازدهم، ۱۳۹۹.
۷. حسینی مقدم، س.، "بررسی رابطه خشونت با بزهکاری نوجوانان شهرستان گنبد کاووس" دانشکده علوم انسانی، مشهد، ۱۳۹۱.
۸. رئیسی، ب. و همکاران، "کودکان و نابهنجاری های رفتاری. فصلنامه علوم اجتماعی"، دانشگاه علامه طباطبایی، شماره سوم. ۳۸ و ۳۷، تهران، ۱۳۹۱.
۹. کلینی، م.، اصول کافی، محقق: محمدباقر کمره ای، ۶ مجلد، نشر سازمان اوقاف و امور خیریه، قم، ۱۳۷۳.
۱۰. محمدی اصل، ع.، جنسیت و خشونت، انتشارات گل آذین، تهران، ۱۳۸۵.
۱۱. مرندیان، ر.، روند خشونت در کودکان و نوجوانان، نشر قوس، تهران، ۱۳۹۰.
۱۲. نوروزیان، ک.، "رابطه خشونت و پرخاشگری"، نشر بهار؛ ۱۹ و ۱۶ و ۱۰، تهران، ۱۳۸۶.

منابع اینترنتی و خارجی:

- 1- Lochman, J. E. (1987). "Self, perceptions, and attributional biases of aggressive and non aggressive boys in dyadic 1 interactions". Journal of Consulting and Clinical Psychology.
- 2- <https://honarehzendegi.com/fa/Domestic-violence-against-women#:~:text=%D8%AE86%D8%AA%20%D8%AE%86%D8>
- 3- United Nations,(2002) General Assembly, Right's of the Child, Report of the independent expert for the United Nations study on violence against children, A/61.
- 4- Bessant, J. Hill, R. watt, R.. (2015). Think In The Problem of youth Violence AndFamilies, Au Stralian In Stitute of Criminology.